ədalət.- 2022.- 19 mart.- S,6.

ƏDALƏTLİ OLMAQ - QƏHRƏMANLIQDIR! YENİ TARİXİ REALLIQ QARŞISINDA

Azərbaycan Respublikasının Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Nizaməddin Şəmsizadə ilə müsahibə.

İki il öncə gənc və istedadlı tədqiqatçı Yunus Mirzə mənə müraciət edib, müsahibə almaq istəmişdi. Fəqət, bütün dünyanı lərzəyə gətirmiş pandemiya səbəbindən bu mümkün olmadı. Həm də görünür hər şeyin İlahi tərəfindən müəyyən olunan bir zamanı var. O zaman indi gəlib çatıb: koronovirus zərurəti ilə bərabər baş verən qeyri-adi tarixi hadisə - 30 illik işğala son qoymuş 44 günlük müharibə - Prezident, xalq və ordu birliyinin sayəsində, şəhidlərimizin müqəddəs qanı bahasına qazandığımız, bəşəriyyəti heyrətdə qoyan, təkcə Azərbaycan - türk tarixini deyil, dünya tarixində yeni reallıq yaradan Vətən savaşında qazandığımız Zəfər insanları tamamilə yeni meyarlarla düşünməyə sövq etdi.

Mən Yunus Mirzə ilə bu iki ildə baş vermiş olaylardan sonra görüşə bildim. Yunus bəy, buyur, sənə müntəzirəm.

Məni qəbul etdiyinizə görə təşəkkür edirəm.

- Əslində 60 illiyiniz münasibəti ilə yazdığınız "Mən kiməm" (2015) adlı "müxtəsər həyatnamə"nizi oxumuşam, açıq deyim ki, Sizdən müsahibə almaq istəyim də (hərçənd ki, başqa əsərlərimizlə də az-çox tanışam!) bundan sonra yarandı. Bu kitabda Siz həddindən artıq səmimi təsir bağışlayırsınız, bu hardan qaynaqlanır?

- Xatırlatdığınız kitabda mənim barəmdə çox şey var, lakin, hər şey yoxdur. Bir də ki, o kitab yazılandan sonra - 2014-cü ildən xeyli vaxt keçib. Bu vaxt mənim ömrümün hər günü bir ilə bərabər təlatümlü illər idi.

60-cı illərdə gənc yazıçı İsa Hüseynovdan soruşurlar ki, niyə həmişə atanızdan yazırsınız? O belə cavab verir: Atamı hamıdan yaxşı tanıyıram! Əsl alim, böyük ziyalı yaxşı tanıdığı, bildiyi şeylərdən yazmalıdır. Bunu hamı bilir, fəqət hamı buna əməl edə bilmir, buna əməl etmək üçün bir neçə əsas şey lazımdır: istedad, şəxsiyyət, cəmiyyət, cəsarət və zəhmət.

Ona görə təkrar da olsa gəl elə məndən başlayaq: 1954-cü ilin son günü Quba bölgəsinin qədim türk obası İspikdə (əslində bu söz təhrif olunub, İskit olmalıdır) heç bir rəyim soruşulmadan, ağlaya-ağlaya bu fani dünyaya təşrif gətirmişəm. Atam Şəmsəddin Ağagül oğlu Babayev ikinci Cahan savaşının əlili, anam Hənifə Beykəs qızı Hüseynova evdar qadın idi. Atam anamdan on yaş böyük olduğu üçün onu atama verimlərmiş onda atam kədərli şeirləryazıb, bir beyti yadımdadır:

Kisə tikdim olmadı,
Suya saldım dalmadı.

Anamgil beş bacı bir qardaş (Hacı Səfər!) olub, anaları Sərvinaz nənəm cavan ölüb, Beykəs babam evlənməyib, yetimlərini saxlayıb, heç vaxt gülməyib, toyda oynamayıb, soyuq su içməyib. Milliyyətcə türk olan rus yazıçısı İ.S.Turgenevin (Durkenov) "Mumu" hekayəsini oxuyunda gördüm ki, Gerasim eynən babam kimidir.

Atamın atası Ağagül pəhləvan olub. Ortabab kəndli kimi həbs olunub. Atamgil 8 qardaş bir bacı olublar, qardaşların üçü - Abgül, Alıgül, Nəcməddin II cahan mharibəsindən qayıtmayıb, təkcə atam yaralanaraq qayıdıb. Atamdan sonrakı qardaşı Zümrəddin 50-ci illərdə əsgərlikdə olarkən Maykonda həmkəndliləri tərəfindən qatarın altına atılaraq qətlə yetirilib... Atam evlənmək istəyəndə evlərində kiçik qardaşaları - Nüsrəddin, Zəbulla, Zəbisultan və bacıları Narıngül var idi. Babam Beykəs deyir ki, mən uşağımı oda ata bilmərəm, lakin atamın sevgisi qalib gəlir... Anam danışırdı ki, mən gəlinlik paltarımı kəsib Şəmsinin qardaşlarına köynək tikmişəm. Bibim Narıngülü Molla Mövluda ərə verirlər, əri onu çərlədib öldürür, Cabir və Sabir adlı iki oğlu yadigar qalır. Bibim oğlanları 2014-cü ilə qədər sağ idi.

Atam uca boylu, qırmızı peysər, qıvrımsaçlı, göy gözlü, gülərüzlü, olduqca cəsarətli,qorxu nədir bilməyən sarışın bir kişi idi. Anam ortaboylu, qara şəvə kimi saçlı, ağbəniz, yaşıl gözlü dolu bir xanım idi, 11 uşaq dünyaya gətirmiş, üçü tələf olmuş 8-i bu gün də yaşayıt. Biz 4 bacı, 4 qardaşıq. Mən ailənin böyük oğluyam... Deyəsən təfərrüata çox vardım.

- Kimliyiniz daha aydın olmaq üçün bir qədər nəslinizin tarixindən, nəsil şəcərəsindən məlumat verə bilərsinizmi?

- Bizim nəsil övliya kökəmlidir, ulu babam Piraqələmin İspik kəndinin ortasında Hacı Mahmud ziyarətgahında məzarı var (ora ziyarət yeridir). Onun möcüzələri haqqında rəvayətlər mövcuddur. Babam II Cahan müharibəsi dövründə vəfat edib. Ənuşirəvan (VII əsr) dalaşqan bir tayfanı Quba-ya-Dumanlar adlı sahəyə sürgün edirb. Həmin tayfa bizim nəsildir. Bu gün İspik kəndindən 2 km yuxarı Dumanqar adlı sahə var. Abasqulu ağa Bakıxanovun fikirlərini"Mən kiməm" kitabında yazmışam.

- 68 yaşınızın düz 50 ilini - yarım əsr Bakı şəhərində yaşamış, çətin və şərəfli ömür sürmüsünüz. Bir qədər bu illərə qayıdaq. İndi, ömrün bu anından - Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, bir sıra digər mükfatların sahibi, filologiya elmləri doktoru, nüfuzlu professor Nizaməddin Şəmsizadə bu 50 ili hansı xatirələrlə yada salır?

- Mənim ən qiymətli sərvətim, 67 ildə qazandıqlarım Xatirələrimdir. Bu yaxınlarda çap olunmuş "Turan yolu" (2021) şeirlər kitabımda "Xatirələr" şeirində belə zikr edirəm:

Hamı sərvət yığdı
Mənsə xatirə
Biri saray tikdirdi
Biri hasar çəkdirdi
Məncə sükutdan bir ev
Doldurdum bu evə
xatirələri -
Yetim uşaqlar kimi
Yaxşı ki, xatirələrim var
İçində mən də varam.

Bakıda zəngin tələbə həyatı, sevgi ilə dolu mənalı bir həyat yaşamışam. 1972-ci ildə indiki BDU-ya yeganə universitet olan Azərbaycan Dövlət Universitüetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuş, 5 il əla oxudum, fəqət mübahisə etdiyimə görə müəllimin qəzəbinə gəlib dövlət imtahanında "Elmi kommunizm" fənnindən kəsildim. Elə həmin gün prinsipial, cəngavər xislətli diplom rəhbərim professor Abbas Zamanovun mənim haqqınmda "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində "Biz inanırıq ki..." adlı məqaləsi dərc olunmuşdu. Abbas müəllim dövlət imtahanına gəlib vəziyyəti öyrəndi,

məni ərklə danladı, zorla mənə dövlət imtahanından kafi yazdırdı. Beləliklə, beş il əla oxumağıma baxmayaraq, fərqlənmə diplomu ala bilmədim.

Bu mənə qarşı həyatda ilk haqsızlıq, ilk zərbə və ədalətsizliklə ilk görüşüm oldu. Fəqət həyatımda sonralar ömrümə işıq salan, məni əbədi xoşbəxt edən bir "ilk"də baş verdi: birinci kursda ikən 8-ci sinifdə oxuyan bir qızı sevdim. İndi o qız dörd övladımın anası, səkkiz nəvənin nənəsi, 11 illik kirayənişin ömrümün, ağır xəstə olduğum, təlatümlü illərimin fədakar sirdaşıdır. Yeri gəlmişkən deyim ki, Qızqayıt xanımla şərəfli nigahdan üç qızımız bir oğlumuz dünyaya gəlib: böyük qızım Fidan tanınmış alim və yazıçı, Nicat və Cəmilə adlı iki övlad anası, ortancıl qızım Günel ingilis dili üzrə təhsil alıb, bank işində çalışır, Elgün və Yunus adlı iki oğlu var, kiçik qızım Ayfər İncəsənət Universitetini bitirib, kulturoloqdur. İctimai TV-də çalışır, Rəhman və Rəhim adlı iki oğlu var, sonbeşik Fərid iqtisadçıdır, Kənd təsərrüfatı nazirliyində işləyir, Fəray və Münəvvər adlı iki qız nəvəmin atasıdır.

- Müəllimlərinizi necə xatırlayırsınız, unutmamısınız ki, onları? Siz də 40 il ali məktəblərdə dərs demisiniz, ADMİ da uzun müddət kafedra müdiri, AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" şöbəsinin müdiri, işləmiş, BDU da professor kimi mühazirələr oxumusunuz. Ümumiyyətlə, Sizin üçün müəllim anlayışı nəyi ehtiva edir?

- Bir gün Əmir Teymur başının dəstəsi ilə səyahətə çıxır, əmr verir ki, müəllimini də dəvət etsinlər. Təsadüfən bir ulamdan keçəndə müəllimin atı əmirdən qabağa qaçır və atın nalından çıxan palçıq əmirin əbasına yapışır. Əmir Teymur əmr verir ki, hamısı necə var eləcə də dayansın. Bir saat, beş saat gözləyib əmrə müntəzir olurlar. Hamı düşünür ki, o müəllimi cəzalandıracaq. Əbanın üstündəki palçıq quruyandan sonra Əmir Teymur göstəriş verir ki, əbanı səliqə ilə çıxarıb saxlasınlar, o deyir, bu mənim müəllimimin yadigarıdır, onu qoruyun. Deyirlər bu gün də həmin əba İstanbulda muzeydədir. Bax, belədir mənimdə müəllimimə münasibətim. Böyük yunan filosofu Aristotel yazıb: "Valideynim məni göydən yerə endirdi, müəllimim yerdən göyə qaldırdı".

Birinci sinifdə mənə dərs demiş Şahmurad müəllimi, III-IV siniflərdə sinif rəhbərim olmuş Əzzə müəlliməni, Kimya müəllimim Kənanı, riyaziyyat müəllimlərim Qiyaməddin və Şıxverdini, rus dili müəllimləri Valentina Qarayevnanı, Məryəm Xasanovnanı, Söhrab Talıbovu, Sərvinaz müəlliməni və ən əsası ədəbiyyat müəllimim Nəcməddin Əlixanlını necə unuda bilərəm?

Altıncı sinifdə oxuyanda mənə rus dili dərsi demiş 19 yaşlı Valentina Karayevnaya vurulmuşdum...

1972-ci ildə ADU-nun birinci kursuna qəbul olunanda rektorun adından atama bir də ədəbiyyat müəllimimə xüsusi blankda təşəkkürnamə göndərmişdilər. Təşəkkürnaməni alıb Nəcməddin müəllim diz çökub Allaha dua etdi. Bu an əbədi olaraq yaddaşıma köçüb.

Tələbə ikən mənə görkəmli alimlər dərs deyib: ədəbiyyatdan Mir Cəlal, Abbas Zamanov, Cəlal Abdullayev,Təhsin müəllim, Əkbər Ağayev, Pənah Xəlilov, Qulu Xəlilov, Bəkir Nəbiyev, Şamil Qurbanov, Bəkil Hacıyev, Əmirxan Xəlilov, Əlyar Səfərli, İnayət Bəktani, dilçilikdən Muxtar Hüseynzadə,Əlövsət Abdullayev, Ağamusa Axundov, Səlim Cəfərov, Yusif Seyidov, Tofiq Hacıyev, Fərhad Zeynalov, Nadir Məmmədov. Bunlardan əlavə teatr tənqidindən Mehdi Məmmədov və klassik poetikadan Əli Fəhmi müəlimim olub.

Mənəali məktəb auditoriyasında dərs deməsələrdə akademiklər Məmməd Cəfəri, Kamal Talıbzadəni, müxbir üzvü Əziz Mirəhmədovu,professorlar Mirəli Seyidovu, Qafar Kəndlini, Kamran Dadaşoğlunu ehtiramla yad edirəm. AMEA-nın müxbir üzvü Yaşar Qarayevi ustadım hesab edir, onun məktəbini davam etdirirəm.

- Nizaməddin müəllim mübarizələrlə dolu, yaddaşınız zəngindir. Barənizdə yazılan kitablardan oxumuşam ki, ailənizi və şəxsiyyətinizi qorumaq üçün çox şeydən imtina etmisiniz. Yazdıqlarınız böyük şəxsiyyətinizin, ləyaqətlivətəndaşlığınızın, nəcib ziyalılığınızın əyani təsdiqidir. Heç vaxt əyilməmişsiz, yaltaqlığa nifrət etmisiniz, xeyirxahlıq, mərhəmət və ədalət şüarınız olub. Elə buna görə də bu gün hamı Sizin adınızı ehtiramla çəkir. Bəs bu gün necə, bayaq dediyiniz yeni tarixi reallıq, pandemiya epoxasında vəziyyət necədir?

- Məni bir qədər çox vəsf etdiniz. Otuz illik işğal dövrünü hər bir namuslu ziyalı kimi mən də kədər içində, ləyaqəti tapdalanmış, təhqir olunmuş vətəndaş niskili ilə yaşamışam. İkinci Qarabağ savaşında - Vətən müharibəsində, bayaq qeyd etdiyim kimi, Ali Baş komandanın hərbi və diplomatik bacarığı, ordu və xalq birliyi sayəsində, şəhidlərimizin qanı - qazilərimizin canıhesabına tarixdə misli görünməmiş, bəşəriyyəti heyrətdə qoyan zəfər çaldıq. Tarixdə hələ heç bir dövlət başçısı İlham Əliyev qədər xalqına yaxın, doğma olmayıb.Mən bu barədə "Müharibə: qürur və kədər" (525-ci qəzet), "Erməni faşizmi" ("Ədəbiyyat qəzeti"), "İşğal mənşəyi və genologiyası" ("Ədalət" 4 mart, 2021) geniş məqalələrimdə yazmışam. İlham Əliyev hələ xeyli əvvəl BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasındakıçıxışında müharibə ideologiyasını yaratdı. İşğalçı Ermənistanla müharibənin tarixi zərurət olduğunu bütün dünyaya bəyan etdi.

Döyüşlərin getdiyi vaxt dost və düşmən ölkələrin telekanallarına 20 dən artıq konseptual müsahibə verib, yüksək diplomatiya nümayiş etdirdi. Burada onun taktika və strategiyası, məntiqi təfəkkürü, natiqliyi, səbri bir lider kimi şəxsiyyət ucalığı xalqda və orduda qələbəyə inamı gücləndirdi. Faktiki olaraq o dünyanı heyrətdə qoyan yeni müharibə diplomatiyası və strategiyası yaratdı.

Hər günü bir ilə bərabər olan 44 günlük müharibə Azərbaycanda, türk dünyasında və bəşər tarixində yeni tarixi reallıq - bu vaxta qədər görünməmiş epoxa yaratdı. Türkəsilli Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq ruhu tarixi əzəməti və qüdrəti meydana çıxdı və əbədi Zəfəri təmin etdi. O ki, qaldı bütün dünyanı koronavirus - kovid 19-un yaratdığı pandemiya faciəsinə, belə şeylər tarixdə olub, çoxlu canlar alıb, fəqət bu da keçib gedəcək. Təkcə onu deyim ki, bu bəşəri bəladan ən az itki ilə çıxan ölkə Azərbaycan olacaq, bizim Prezidentin uzaqgörənliyi sayəsində vaxtında qabaqlayıcı tədbirlər görüldü.

Koronovirusun şəcərəsi məlum deyil, müəmmalıdır, mən təbib deyiləm, lakin ehtimal edirəm ki, bu təbii bəla deyil, əhali artımının qarşısını almaq, təbii resursların çatışmazlığı, ərzaq, su, enerji mənbələrinin qıtlığından çıxış yolu kimi xəstələri və qocaları məhv etmək üçün yaranmış bir bəhanədir.

(ardı növbəti sayımızda)